

A vallás lényege.

Egyházi beszéd.¹

„És szólt az Ur: E nép szájával közelget hozzám és csak ajkaival tisztel engem, szive pedig távol van tőlem, úgy hogy irántam való félelmök betanított emberi parancsolat lón.“

Ezsaiás 29 r. 13 v.

Kedves atyámfiai! Legelső szavaimmal szives türelmeteket kérem. Jól tudom, hogy beszédem gyarló és nyelvem nehéz próbának van kitéve; éppen ezért kénytelen vagyok hozzátok intézett beszédemet olvasni. Az esetleges hibák és hiányok magyarázata abban van, hogy a ti szép nyelveteket még eddig csak kis mértékben tudtam elsajátítani. Mégis büszke vagyok arra, hogy ebben a nyelvben eddig is bizonyos haladást tettem, s örömmel tölt el az a tudat, hogy tolmács nélkül beszélhetek hozzátok.

Kedves kötelességet teljesítek, midőn beszédem elején az angol unitárius és szabad keresztény egyházak egyesülete elnökének, Dr. Rattray lelkész urnak meleg szívből jövő üdvözlését tolmácsolom. Dr. Rattray szülővárosom gyülekezetének lelkésze, aki elnöki minőségében megkért, hogy az ő nevében a jóakarát és barátság szellemében üdvözljem mindazon unitárius gyülekezetek vezetőségét és minden egyes tagját, ahol alkalmam lesz megfordulni és istentiszteletet tartani.

Én a magam részéről végtelen boldog vagyok, hogy eljöhelttem hozzátok. Nagy öröömre szolgál, hogy az erdélyi unitáriusokat, akikről otthon annyit hallottam és olvastam, személyesen üdvözölhetem. Nagyszerű és megindító tapasztalat számomra, hogy egy szabadelvű vallásos csoporttal, mely hasonló ahhoz, amelynek én otthon egyik lelkésze vagyok, közelebbi érintkezésbe léphetek a helyszínén. Mind nagyobb és nagyobb benyomást tesz

¹ Ezt a beszédet Twinn Kenneth liverpooli angol lelkész 1938 jul. 3-án magyar nyelven olvasta el a kolozsvári unitárius templomban. Mint érdekes történelmi emléket közöljük, de tartalmánál fogva is figyelemre méltó. Szerk.

reám az a kitartó bátorság, lelkesedés és odaadás, amelyet minden nehézség és megpróbáltatás mellett is ezen egyház tagjai évszázadok óta tanusítanak. Nagyszerű dolog volna, ha angol hit-testvéreim közül minél többnek alkalma nyílna a ti szép munkátokat szemlélni, mert biztos vagyok benne, hogy az az ő számukra buzdításul, ihletésül szolgálna.

„A vallás nem hallomás, feltevés vagy vélekedés; nem is megszokott igénylés és fogadalom, nem valamely különleges ábrándnak az imádata, melynek jellemző tulajdonságai a tultengő áhitat, testi megszorítások, szenvedélyes rendellenességek, vagy ellenszenv mások ártatlan szokásai iránt. A vallás alkotó elemei a mély alázatosság és az egytetemes szeretet“. Ezeket a szavakat egy XVII. századbeli angol vallásos író, Wichcote tollából idézem. Ezek a szavak figyelmeztetések számunkra, hogy a vallás külső jeleit annak benső valóságával összetéveszteni nem szabad.

Vannak emberek, lépten-nyomon lehet találkozni velük, akik vallásosnak tartják és mutatják magukat a külvilág előtt, szorgalmasan látogatják a templomot és kérkedő módon részt vesznek az egyház minden tevékenységében, szorosan ragaszkodnak a törvény betűjéhez és mégis a templomból való eltávozás után tudatosan és gunyos mosollyal megcsalják embertársaikat.

Vannak olyan emberek is, akik a kegyességben önmagukat csalják meg azáltal, hogy lelkiismeretesen betartják a vallás összes külső formáit, de hiányzik belőlük az igazi alázatos, őszinte lélek. Jézus korában a farizeusok voltak ilyenek. Ma már tudjuk, hogy a farizeusok legtöbbször őszinte ember volt, mégis Jézus támadását magukra vonták, mert nem értették meg a vallásnak igazi lényegét.

Mindez távolról sem jelenti azt, hogyha mi igazában vallásosak vagyunk, megszüntünk gyakorolni a vallás külső formáit, mint például a templomlátogatást. A külső formák közül sokat vetünk el, mint szükségtelen dolgokat, de azoknak bizonyos száma megmarad. Ezek pedig új tartalommal, új jelentéssel telnek meg.

A vallás nem olyan dolog, amit meg lehet beszélni reggelizés közben, mint ahogy a napi híreket megbeszélni szoktuk. Az ember a vallással kapcsolatban nem mondhatja: „ma reggel ezt vagy azt hallottam“. Igenis, mi beszélhetünk a vallásról, de ez a beszélgetés szívünk mélyéről kell, hogy jöjjön. A vallásról beszélve inkább ezt mondjuk: „meg vagyok győződve“ stb. — és amiről meg

vagyok győződve, amögött összegyűjtött tapasztalataink és élményeink egész súlyának kell lennie. A vallás tehát nem fellevés csupán a vitatkozás kedvéért. A vallás valami, amire egész életünket tesszük fel, ezt pedig nem teheljük meg csupán okoskodás céljából. Sokan azért járnak templomba, mert véletlenül éppen egy unitárius családban, vagy katolikus faluban születtek. A rendszeres templomlátogatás azonban, mindamelllett, hogy sok mindenféle okból hasznos és értékes lehet, magában véve mégsem vallás.

Ézsaiás próféta szerint az Isten panasza az ilyen emberekre talál: „Írántam való félelmök (vagyis imádkozásuk) betanított emberi parancsolat lőn“.

A vallás nem olyan dolog, amit változtatni lehetne, mint ahogy egy rend ruhát megcserélünk a változó divat szerint. Igaz ugyan, hogy a ti Dávid Ferencetek szellemi ruházatát többször megváltoztatta, de ő ezt nem azért tette, hogy a divat követelményeinek hódoljon, hanem azért, mert szelleme kinőtt a római katólicizmusból és a kálvinizmusból.

Vannak egyházak, melyek nagy figyelmet fordítanak az érzelmi alapon álló szertartásokra, mint a térdhajtás, öltözetek cserélése stb. Több egyház a hitvallások gyakori szertartásos elszavalására helyez súlyt. Vannak egyének, különösen teológusok, még pedig nagy számmal, akik tulságos mértékben elragadtatják magukat, elveszítik türelmüket és személyes támadásokat intéznek a más véleményűek ellen, amikor a vallásos hit formáit vagy tartalmát vitatják. A régi időkben egészen szokásos volt, hogy férfiak ostorozás és öncsonkítás által, önkínzást gyakoroljanak testükön, hogy bizonyítsák ezáltal önmaguk és mások előtt, hogy milyen komoly az ő vallásosságuk. Közülök több, mint például Szent Simon, éveken át egy oszlopnak a tetején egy lábon állott. Manapság hasonló esetek ritkán fordulnak elő, de ma is sokan vannak, akik a bőjti időszakban az önmegtartóztatást rendszeresen és odaadóan tartják. Mások, akiket Angliában puritánoknak neveznek, nem dohányoznak, nem isznak szeszes italokat és nem járnak moziba, mert úgy tanulták, hogy azok az ördög dolgai. A XVII. századbeli író azonban figyelmeztet minket, hogy „a vallás nem valamely különleges ábrándnak az imádata, és ellenszenv mások ártatlan szokásai iránt.“ Mindezeket a dolgokat gyakorolhatjuk, vagy tartózkodhatunk azoknak gyakorlásától különböző okokból, de nem önmagukért, nem azért, mert azok lényegesen vallásosak. A tiszta vallás igazi mértéke a mély alázat és az egyetemes szeretet.

Az az ember, aki ennek az alázatnak birtokában van, részeseül a vallás természetéből. Ez a bizonyosság úgy a vallásos, mint az anyagimádó embernek jellemvonása. Igen természetes, hogy mindannyiunknak mély meggyőződéssel kell rendelkezünk, de ugyanakkor nyitva kell tartanunk szívünket, „a láthatatlan Gondviselés szabad szellőinek“, ahogyan azt egyik imájában a nagy angol unitárius, Martineau Jakab kifejezi. Ez az alázatosság az Isten dicsőségének felismeréséből származik s abból a tudatból, hogy mi csak nagyon hiányosan tudjuk megérteni az ő dicsőségét. Angol költőnk, Tennyson, így szól: „A mi kicsiny rendszereinknek megvan a maguk napja, de az csupán törékeny fény sugarára önmagadnak és Te Uram több vagy azoknál“. Ez a gondolkodás egy olyan embernek a felfogása, amilyen Newton, a nagy tudós is volt. Newton magát a tengerparton álló kis gyermekkel hasonlította össze, aki homokszemeket és kagylókat gyűjt össze kezeiben; olyan végtelen kicsinek tartotta magát a körülötte kiterjedő mindenséggel szemben, mely őt körülvette. Ha ezzel a szerénységgel rendelkezünk mi is, ismeretünk nem csupán önmagunk, egy osztály vagy egy nemzet szolgálatára, hanem az Isten céljának szolgálatára vezetne minket. Akkor nem mérges gázokat állítanánk elő, hanem módokat találnánk a betegségek gyógyítására, akkor nem gyártanánk bombákat, hogy romboljunk, hanem téglákat gyurnánk, hogy építsünk.

A mi Isten előtti alázatosságunk arra is szólít, hogy legyen meg bennünk ez az alázatosság az *ember szelleme* iránt is. Ennek megvalósítása azonban igen gyakran nagyon nehéz. Nagyon nehéz, mert jelenti minden embertársunkkal szemben a szeretet, a tisztelet, a baráti érzés gyakorlását, melyről a mi XVII. századbeli írónk beszél. Gondoljatok csak ennek az alázatosságnak a gyakorlati életben, a kereskedelemben, a piactereken, vagy a mezeti munkában való alkalmazására. Ez az alázatosság nem jelent ostoba meghunyászkodást vagy gyávaságot, hanem jelenti a gyanúsításnak, a rágalmazásnak, a gyűlöletnek és a bosszúnak a szívdől való kiirtását. Ha mi érezzük ezeket a dolgokat a szívünk mélyén és nem akadályozzuk meg azoknak terjedését önmagunkban, akkor talán mondhatjuk, hogy emberi módon járunk el, de nem hihetjük, hogy vallásosak vagyunk. Főképpen pedig nem állíthatjuk azt, hogy keresztények vagyunk. Mert a keresztény szó Jézus mély vallásos belátásának az elismerését fejezi ki. Jézus nagyon

világosan beszélt ebben a tekintetben : „Szeressétek ellenségeiteket ... mert ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, mivel cselekedtek többet, mint mások?“ És ez nem egy elszigetelten egyedülálló szöveg, hanem megvilágítja és kifejezésre juttatja Jézus egész tanításának szellemét és gondolatvilágát. Legyünk őszinték, nyitlak önmagunkkal szemben. Ha igazán vallásosoknak tartjuk magunkat, legyünk hűségesek a hithez. És hitünk minden megpróbáltatása között is kérjük bizalommal Isten erejét és segítségét. Az ilyen hit, mely a mi hitünk is, a szeretetnek a gyűlölet feletti fennsőbb-ségében áll. Kevés mélyebben gondolkozó és mélyebben érző élő ember van ma, mint Schweitzer Albert. Az ő szavai meg tudják-e vajjon újítani a mi hitünket? Schweitzer ezeket mondja : „A mai időben, amikor a hazugság ruhába öltöztetett erőszak olyan félelmetesen ül az élet trónján, mint ezelőtt soha, mégis erős a meggyőződése, hogy az igazság, szeretet, békére való hajlandóság, szelidség és jóság hatalmasabb minden más hatalomnál. Ezek az erők fogják irányítani a világot, ha a szeretet, igazság, békére való hajlandóság és szelidség gondolatait elég sokan, elég tisztán, elég erősen és elég kitarlóan gondolják és élik meg“.

Választanunk kell: tudunk-e helyállani és áldozatot hozni hittünkért, vagy könnyelműen feláldozzuk azt a nehézség óráiban? Mi mindnyájan, úgy ti mint én, egy vallásos csoportba tartozunk, melynek tagjai minden időben készek voltak bizonyosságot tenni hitükről. Választanunk kell: a szó igazi értelmében vallásosak maradunk-e, vagy nem?“ A vallás a mélységes alázatban és az egyetemes szeretetben áll.“ Amen.

Twinn Kenneth.

A vezér emlékezete.¹

Az 1937 évi karácsony másodnapján a délelőtti órákban egy kocsi járta be a kereszturni egyházi intézményeink környékét. Utasa fáradtestű, de élénk, beszédes tekintetű férfi volt, aki lefelé haladó útjában vizsgálódó szemlélődésbe merült, a délelőtt verőfényében meleg pillantásokkal simogatott sorba minden intézményt: a diszes új főgimnáziumot, templomot, ódon kollégiumot, gazdasági intézményeket. Majd a kerek ritmikus zajában elgondolkozóvá lett, a múlt emlékei közé süllyedt. Arca azt tükrözte, hogy most egyszerre lelke filmjén átperegnek az örömek és ürmök azok az órái, melyek valaha a kisdíákot, majd a meglett férfit láncolták elszakíthatatlan kötelékekkel ezekhez a tájakhoz.

Visszatérőben egy könnycsepp homályosította el utasunk szemét. Hátra-hátra néző nyugtalan tekintete, mintha utolsó bucsut intett volna a Nagy-Küküllő- és a kicsi Gagy-vize által átölelt nagymultu saroknak.

Pedig e pillanatban tán még a szomorú utas sem tudta, hogy nagybeteg szíve akkor végzé utolsó dobbanásait és hogy néhány rövid óra után Dr. Elekes Dénes középiskoláink nagynevű felügyelő gondnoka, mint halott tér vissza a főgimnázium előcsarnokába, amely még pár napig mauzoleumként őrizhette vezérének haló porait.

Oh, ha az ódon és új falak megszólalhatnának! Mekkora örömmel beszélnének a Nyikó-menti kis diákról, aki az 1890-es években nagy szorgalommal és mindinkább megnyilatkozó székely öntudattal gyűjtögette a megismerő és alkotó tudásnak kincseit, hogy azokat később a legfelsőbb jogi ismeretekkel és élettapasztalatokkal gyarapítva, mint meglett férfi a véndiák szeretetével és a felügyelő gondnok odaadó hűségével fizesse vissza egyházának és intézményeinek.

¹ Siménfalván 1938 október 30-án tartott Dr. Elekes Dénes ünnepélyen elmondott emlékbeszéd.